

ضرورت تدوین استراتژی ملی انرژی

از: دکتر علی رشیدی

قسمت دوم

تدوین استراتژی انرژی، پیش شرط موفقیت

در صرفه جویی انرژی

تحول جمعیت، شهرنشینی و صنعتی شدن در ایران

جمعیت سال ۱۳۷۱ ایران طبق آرقام رسمی برابر ۵۸/۶ میلیون نفر بود که در سال جاری به حدود ۶۱ میلیون نفر رسید است. جمعیت کشور در سال ۱۳۳۵ فقط ۱۸/۹ میلیون نفر بود. طی دوره ۱۰ ساله ۱۳۴۵-۱۳۴۵ شش میلیون نفر و در دوره ده ساله ۱۳۵۵-۱۳۴۵ حدود ۸ میلیون نفر و در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ برابر ۱۵/۷ میلیون نفر و در هشت سال اخیر نیز حدود ۱۵ میلیون نفر به جمعیت اضافه شده است. افزایش ۳۱/۴ میلیون نفر به جمعیت کشور در طی عمر یک نسل (دوره ۲۵ ساله ۱۳۷۰-۱۳۴۵) حداقل ۶/۴ میلیون نفر بیش از میزان رشد در جوامع فاقد سیاست کنترل جمعیت می باشد.

افزایش جمعیت، حاصل افزایش تعداد خانوارها است که از ۱۷/۵ میلیون واحد در سال ۱۳۴۵ به ۹/۶۷۳ میلیون در سال ۱۳۶۵ و اکنون به حدود ۱۱ میلیون رسیده است.

میانگین افراد خانواد نیز تدریجا "سیر صعودی" داشته و از ۹۹/۴ در سال ۱۳۴۵ به ۵/۶ نفر هر خانواده در سال ۱۳۷۲ افزایش یافته است. یکی از نکات حیرت انگیز در مورد تحولات جمعیتی ایران میزان باروری زنان (۶/۱) است که طبق ارقام منتشر شده توسط برنامه توسعه سازمان ملل (ypp) در سال ۱۹۹۱ دو و نیم بچه بیش از متوسط مربوط در کشورهای در حال توسعه (۳/۴) دیگر است. اگر چه نرخ رشد جمعیت ایران از ۳/۹ درصد مربوط

به دهه ۶۵-۱۳۵۵ در دوره ۷۱-۱۳۶۵ به حدود ۲/۹ درصد تقلیل یافته است و بقول مقامات مسئول در زمان حاضر به ۱/۹ درصد رسیده است، ولی رشد بالای جمعیت عتا ۱/۹ ساله (۴/۴ درصد) و ۱۱ ساله تا ۱۵ ساله (۶ درصد) نشان می دهد که در آینده نزدیک متولدین بعد از انقلاب (حدود ۲۴ میلیون نفر) هر سال بتعداد بیشتر و فشار بیشتر، متقاضی کار و درآمد و مصرف کننده انرژی خواهند بود. این موج جمعیت تازه بزودی بهمن باروری میرسد و در صورت نبودن سیاست کنترل جمعیت جدی، تأثیر خود را بر ترکیب و رشد جمعیت در پنجاه سال آینده نیز بر جا خواهد گذاشت.

رشد جمعیت، شهرنشینی،

افزایش درآمد و

مصرف انرژی

در ایران مانند همه ممالک در حال توسعه پدیده مهاجرت جمعیت از روستاها به شهرها یا شهرنشینی شدن همراه با ایجاد مراکز صنعتی و تولیدی در شهرها و اطراف شهرها تحقق یافته است. جمعیت شهری ایران از ۹۵۳/۹ میلیون نفر در سال ۱۳۳۵ به ۳۱/۸۳۶ میلیون نفر در مهر ماه ۱۳۷۰ افزایش یافته است. در مهر ماه سال ۱۳۶۵ جمعا "۶/۸۴۴ میلیون نفر تحت پوشش شهرداریها بودند. مقایسه ایی دو عدد نشان می دهد که در فاصله ۵ سال تقریباً "۵ میلیون به جمعیت شهرها اضافه شده است. رابطه بین

افزایش مصرف انرژی و افزایش جمعیت در ایران در جدول شماره ۴ نشان داده شده است.

ارقام جدول ۴ نشان می دهد در دوره سی ساله ۱۳۷۰-۱۳۴۰ رشد تقاضا برای فرآورده های نفتی ۲۱/۴ برابر رشد جمعیت بود است. این رشد سریعتر تقاضا برای مواد نفتی در ارقام رشد نفت اختصاص یافته به مصرف داخلی در سال ۱۳۷۱ در مقایسه با سال ۱۳۷۰ (۷/۴ درصد) و مصرف فرآورده ها (۸/۳ درصد) و نیز مصرف گاز طبیعی (۳/۱۶ درصد) در مقایسه با رشد جمعیت (۸/۱ درصد) نیز دیده می شود.

بررسی بالا نشان می دهد که سیاست کنترل جمعیت در سراسر جهان کلید کنترل تقاضا برای انرژی و همه منابع تمام شدنی که زمین است، تضاد بین رشد جمعیت و حفظ محیط زیست و منابع کره زمین، سازمان ملل متحد را وادار ساخته است که کنفرانس جهانی جمعیت را در همین هفته در قاهره برگزار نماید، تا شاید راه حلی برای مسئله ای که کل بشریت مخصوصاً "ممالک در حال توسعه را تهدید میکند پیدا شود.

از طرف دیگر نحوه تقسیم سرمایه گذاریها در اقتصاد یا سهم بخش ها در تشکیل سرمایه ثابت در اقتصاد معرف جهت گیری اشتغال، تولید و درآمدی روی آوری نیروی کار به بخشها در جامعه است. ارقام جدول شماره ۶ نشان می دهد که طی دوره پانزده ساله ۱۳۷۰-۱۳۵۵ معادل ۹۴ درصد سرمایه گذاریها در خارج از بخش کشاورزی صورت گرفته است، در حالی که سهم کشاورزی در تولید ناخالص ملی در این مدت از ۹/۱۰ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۲۳/۱ درصد در سال

صرف داخلی انواع فرآورده های نفتی

(میلیون لیتر)

فرآورده	۱۳۵۵	۱۳۶۰	۱۳۶۵	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱
جمع	۲۴۲۳۷	۳۰۲۸۵	۴۲۷۵۴	۴۶۲۷۶	۴۹۲۱۵	۵۰۸۶۵	۵۴۱۴۷	۵۸۷۷۴
بنزین موتور (سویر) ۰۰	۵۴۷	۱۰۸	۳۹	۱۰	۶	۷	۲۰	۹۸۱۲
بنزین موتور (معمولی)	۳۱۹۱	۴۲۲۲	۶۶۹۹	۷۰۹۵	۷۶۵۱	۸۲۸۱	۸۹۷۱	
بنزین هواپیما ۰۰۰۰۰	۷	۱	۱	۳	۳	۳	۲	۳
سوخت سبک جت G.P.A	۳۹۹	۲۸۴	۱۸۰	۱۷۱	۱۴۷	۲۰۵	۲۳۷	۲۲۸
سوخت سنگین جت A.T.K	۶۵۳	۱۸۴	۲۸۳	۳۰۷	۳۱۷	۳۸۷	۴۴۵	۵۲۲
نفت سفید	۵۱۵۰	۵۱۳۲	۵۹۱۰	۷۲۱۷	۸۷۷۷	۸۲۹۰	۸۶۸۰	۱۰۴۵۹
نفت گاز (شامل سوخت مشعل)	۷۲۳۵	۱۰۰۳۲	۱۶۲۵۶	۱۷۱۹۰	۱۷۷۱۵	۱۸۷۲۳	۲۰۱۵۳	۲۰۸۸۲
نفت کوره	۵۷۷۸	۸۶۱۸	۱۲۳۷۸	۱۲۰۶۱	۱۲۲۸۵	۱۲۵۲۵	۱۲۸۴۲	۱۳۹۹۲
روغن موتور	۱۷۰	۱۶۰	۳۰۴	۳۴۴	۳۲۲	۳۴۰	۳۷۰	۵۵۸
قیر (هزار تن)	۸۶۲	۹۶۵	۱۲۶۲	۱۵۵۱	۱۶۰۴	۱۷۲۹	۲۰۴۳	۲۱۹۴
سایر فرآورده ها	۲۴۴	۵۷۹	۳۴۳	۳۲۷	۳۸۹	۳۷۵	۳۸۳	۸۳

ماخذ - وزارت نفت - مدیریت برنامه ریزی تلفیقی.

جدول (۴) - افزایش جمعیت کشور و افزایش مواد نفتی

۱۳۷۰ - ۱۳۴۵

سال	جمعیت	تعداد خانوار	میانگین افراد	درآمد سرانه (بقیمتهای جاری)	شاخص جمعیت فرآورده های نفتی	شاخص صرف داخلی	نسبت شاخصها
۱۳۴۵	۲۵۷۸۸۷۲۲ (۱)	۵۱۶۷۱۹۲	۴/۹۹	۱۹۴۹۶ ریال	۱۰۰=۱۳۴۰	۱۵۷	۱۳۶
۱۳۵۵	۳۲۷۰۸۷۴۴	۶۷۱۱۶۲۸	۵/۰۳	۱۳۸۹۹۱	۱۵۰	۴۷۸	۳۱۹
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۹۶۷۳۹۳۱	۵/۱۱	۳۲۵۶۶۸	۲۲۱	۸۰۰	۳۶۲
۱۳۷۰	۵۷۱۸۸۰۰۰ (۲)	۱۰۷۸۷۲۲۷	۵/۶	۸۳۳۴۸۹	۲۵۶	۱۰۷۸	۴۲۱

(۱) جمعیت کشور در اولین سرشماری عمومی سال ۱۳۵۵ برابر ۱۸/۹۵۴ میلیون نفر محاسبه شده است.

(۲) سالنامه آماری کشور ۱۳۷۱، جمعیت سال ۱۳۷۰ ایران را در صفحه ۴۴ برابر ۵۵۸۳۷۱۶۳ نفر ذکر کرده است که پس از چند بار اصلاح رقم فوق توسط سازمان برنامه و بودجه و دولت در جریان تدوین برنامه دوم مورد قبول قرار گرفت.

۱۳۷۰ افزایش یافته است.

تمرکز سرمایه گذاریها در بخش صنعت، معدن، ساختمان و خدمات مانند حمل و نقل، هتلداری و غیره جعلگی عامل ایجاد اشتغال و کسب درآمد در خارج از بخش کشاورزی و لزوماً زندگی در محیط های شهری است.

اثرات افزایش قیمت فرآورده های نفتی و برق و گاز بر اقتصاد

در خلیج فارس و نرخ رسمی دلار (۱۷۵۰ ریال = ۱ دلار) قیمت هر لیتر بنزین و نفت (و سایر فرآورده ها) - بر مبنای هزینه فرضی - میتواند تا ۳ تا ۴ برابر سطح فعلی افزایش یابد (آقای وزیر نفت افزایش قیمت فعلی بنزین لیتری ۰۰ ریال را تا لیتری ۲۰۰ ریال پیش بینی کرد مانند) چون سهم انرژی در هزینه تولید بطور متوسط

با توجه به قیمت نفت خام و قیمت فرآورده های نفتی

جدول (۵) - مصرف روزانه مواد نفتی (مترمکعب = ۹۹۹/۹۷ لیتر)

	۱۳۷۰	۱۳۷۱	رشد
گاز مایع	۷۳۵۸	۹۲۴۵	۱۲/۵
بنزین موتور	۲۴۵۶۶	۲۶۸۸۶	۹/۲
نفت سفید	۲۳۹۷۳	۲۸۶۵۵	۱۹/۵
نفت گاز	۵۵۰۹۳	۵۷۲۱۲	۳/۸
نفت کوره	۳۵۰۸۷	۳۸۳۵۰	۹/۳
روغن موتور	۱۴۴۹	۱۶۳۷	۱۳
	۱۴۶۵۲۶	۱۶۰۹۴	متوسط رشد ۱۰/۶ درصد

جدول (۶) - سهم بخشهای عمده اقتصادی در تشکیل سرمایه

ثابت ناخالص به قیمت بازار

(درصد)

بخشهای عمده اقتصادی	۱۳۵۵	۱۳۶۰	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰
(به قیمتهای جاری)								
کشاورزی	۵/۴	۷/۳	۵/۵	۶/۴	۷/۲	۶/۵	۷/۵	۵/۹
نفت و گاز	۱۸/۴	۶/۷	۵/۵	۳/۳	۴/۱	۴/۸	۳/۷	۵/۹
صنایع و معادن	۲۱/۸	۱۴/۰	۱۲/۴	۱۴/۲	۱۴/۸	۱۵/۸	۱۸/۲	۲۴/۹
صنعت و معدن	۱۲/۲	۶/۴	۶/۳	۷/۳	۹/۲	۹/۶	۱۱/۰	۱۳/۹
آب و برق	۸/۱	۶/۱	۶/۶	۶/۳	۵/۰	۵/۵	۶/۲	۸/۰
ساختن	۱/۶	۱/۴	۰/۶	۰/۵	۰/۶	۰/۷	۱/۱	۳/۰
خدمات	۵۴/۴	۷۲/۰	۷۵/۵	۷۶/۱	۷۳/۸	۷۳/۰	۷۰/۵	۶۳/۲
حمل و نقل	۱۱/۷	۱۳/۱	۹/۵	۱۰/۹	۱۳/۱	۱۲/۱	۱۲/۶	۱۴/۳
ارتباطات	۳/۱	۱/۸	۲/۰	۱/۸	۱/۰	۱/۶	۱/۱	۲/۰
مستغلات	۲۶/۲	۳۸/۹	۵۰/۹	۴۹/۵	۴۴/۵	۴۲/۴	۳۵/۹	۲۸/۱
سایر	۱۳/۳	۱۸/۱	۱۳/۲	۱۳/۹	۱۵/۳	۱۴/۹	۲۰/۹	۱۸/۹

مأخذ: - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران - (ر. پ.)

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره حسابهای اقتصادی.

- محاسبات در مرکز ما را بران انجام گرفته است.

(مسکن، تحصیل، بهداشت و درمان) نیز بایک تاخیر زمانی شاید یکساله، همان سیر صعودی را بپیماید. البته رابطه دقیقتر بین افزایش قیمت انرژی و بالا رفتن هزینه زندگی به عوامل زیر مرتبط است.

۱- سیاست پولی و اعتباری بانک مرکزی کما یا نیاز به نقدینگی بیشتر بازار را تا مین می کند یا خیر.

۲- دولت بعنوان فروشنده انحصاری مواد انرژی را با درآمدهای اضافی (تا ۲۱۰۰۰ میلیارد ریال) حدود ۵۰ درصد کل نقدینگی در اقتصاد (چه خواهد کرد).

۳- عکس العمل مصرف کنندگان و خریداران در قبال افزایش قیمت مواد انرژی را چه خواهد بود و از نظر فنی و تکنولوژیکی چه امکاناتی در اختیار جامعه برای صرفه جویی وجود دارد؟

سایر عوامل تورم زا

باید توجه داشت در اقتصاد ایران که شدیداً وابسته به واردات ماشین آلات، قطعات و مواد اولیه خارجی است، افزایش قیمت هاناشی از افزایش هزینه تولید COST PUSH INFLATION خود ناشی از تورم وارداتی و افزایش قیمت های مرتبط با بالا رفتن نرخ ارز نیز میباشد. به عبارت دیگر بالا بردن قیمت فرآورده های نفتی و برق و گاز یک عامل تورمی اضافی شدیده عوامل تورم زای فعلی می افزاید.

مطالعات انجام شده (۱) نشان میدهد که کاهش تدریجی ارزش ریال (بالا رفتن نرخ ارز) از سال ۱۳۶۸، یعنی بالا رفتن نرخ موه ثرازز (از دلاری ۳۹۰ ریال در سال ۱۳۶۷ - ۶۷۰ ریال در سال ۱۳۶۸ - و ۸۳۱ ریال در سال ۱۳۶۹ و ۱۰۱۶ ریال در سال ۱۳۷۰ و ۱۴۶۳ ریال در سال ۱۳۷۱ و بیش از ۱۷۵۰ ریال در سال ۱۳۷۲) بشرح زیر سبب بالا رفتن قیمت تمام شده کالاهای تولیدی شده است.

افزایش قیمت تمام شده کالاهای تولیدی ناشی از بالا رفتن نرخ موه ثرازز نسبت به سال ۱۳۶۷

سال	درصد
۱۳۶۷	۲۲
۱۳۶۹	۲۴
۱۳۷۰	۵۷
۱۳۷۱	۷۵

سوخت و روشنائی (۲۶/۲۰ درصد) اثاث و کالاهای خدمات مورد استفاده در خانه (۷/۲۴ درصد) حمل و نقل و ارتباطات (۸/۱۴ درصد) خدمات درمانی و بهداشت (۳/۹۴ درصد) و تفریح و تحصیل (۱/۶ درصد) و سایر کالاهای (۴/۷۵ درصد) است میتوان سهم سوخت و روشنائی در بودجه خانوار و سهم حمل و نقل و مسافرت در بودجه خانوار را روی هم حدود ۲۰ درصد دانست و بیش بینی کرد که قیمت حدود ۷۰ درصد کالا و خدمات مورد نیاز خانواد به سرعت بین ۵ تا ۱۰ درصد زیاد میشود و قیمت سی درصد بقیه

بیشتر تا ۴۰ درصد محاسبه میشود (بالاترین درصد در رشته پزشکی، ذوب آهن، آلومینیوم و پایین ترین درصد در رشته صنایع الکترونیک است) چهار برابر شدن هزینه انرژی، قیمت تمام شده کالاهای تولیدی را بین ۱۰ تا ۱۲۰ درصد افزایش میدهد. سهم مواد سوختنی در هزینه حمل و نقل نیز بسیار بالا است که خود حدود یک سوم قیمت فروش کالاهای را تشکیل میدهد. با توجه به ترکیب بودجه خانوار که در آن خوراکیها آشامیدنیها و خدمات (۴۰/۰۶ درصد) پوشاک (۸/۰۷ درصد) مسکن و

میزان تورم در سالهای اخیر طبق ارقام رسمی و تحت تأثیر کلبه عوامل شرح گزارش شده است :

سال	قیمت های عمده فروشی	قیمت های خرده فروشی (شهری)
۱۳۶۸	۱۸/۴ درصد	۱۷/۲۰ درصد
۱۳۶۹	۲۲/۹	۷/۹۶
۱۳۷۰	۲۸/۱	۱۹/۶۰
۱۳۷۱	۳۰/۷	۲۱/۴۲
۱۳۷۲	۲۵/۲	۲۲/۹۰

نرخ تورم در ایران
۱۳۶۸-۱۳۷۲

۱- ایالات متحده

- سقوط قیمت سهام در سه ماهه سوم سال ۷۲ و سال ۹۷۴ نسبت به سال ۱۹۷۲ برابر ۳۳ درصد
- افزایش قیمت های عمده فروشی در سال ۱۹۷۳ و ۱۹۷۴ برابر ۴۳/۴۳ درصد .
- افزایش قیمت کالاهای مصرفی در همین مدت برابر ۱۷/۹۳ درصد
- سقوط تولیدات صنعتی طی یکسال برابر ۱۰ درصد و رسیدن بسطح سال ۱۹۷۳ پس از ۴ سال ونیم .
- عامل اول کنترل کنند سرعت رشد قیمت ها کنترل رشد حجم پول (M2) و محدود کردن آن به حدود ۱۲/۸۵ درصد طی دو سال (۱۹۷۳-۱۹۷۴) در - مقایسه با سال ۱۹۷۲ بوده است .
- عامل دوم کنترل کنند سرعت رشد قیمت ها کنترل مخارج دولت و محدود کردن رشد آن طی دو سال به حدود ۲۱/۷۳ درصد علیرغم افزایش شدید هزینه تامین انرژی برای بخش عمومی بوده است .

۲- آلمان غربی

- (دوره سه ماهه آخر سال ۱۹۷۳ و سال ۱۹۷۴ در مقایسه با پایه سال ۱۹۷۲)
- ۱- سقوط قیمت سهام ۲۱ درصد
- ۲- افزایش قیمت های عمده فروشی ۹/۲۰ درصد
- ۳- افزایش قیمت های خرده فروشی ۴/۱۴ درصد
- ۴- کاهش تولیدات صنعتی در سال (۱۹۷۵-۱۹۷۴) ۹ درصد
- ۵- رشد حجم پول دو ساله ۱۲/۴ درصد
- ۶- رشد مخارج دولت ۱۱/۹ درصد
- عامل کنترل کنند نهانی سرعت رشد قیمت ها در همه مالک غربی ، مربوط به کم شدن نقد بنگی و سرمایه در گردش کلیه واحدها و کل اقتصاد ، در اثر ارزی بودن مخارج نفتی این کشورها بوده است ، بالا رفتن هزینه تامین انرژی به خروج سرمایه ها از

- هزینه های اضافی به واحد تولید و یا استفاده از امکانات واحد تولید برای امور غیر تولیدی .
- ۳- افزایش قیمت ها ناشی از افزایش قیمت مواد و ماشین آلات و قطعات وارداتی در مالک تولید کننده
- ۴- افزایش قیمت ها ناشی از بالا رفتن نرخ رسمی ارز یا کم ارزش شدن واحد پول ملی
- ۵- افزایش قیمت ها ناشی از بالا رفتن نرخ ارز در بازار سیاه
- ۶- افزایش قیمت ها ناشی از بالا بردن روزمره قیمت کالاهای و خدمات انحصاری دولتی (برق ، آب ، تلفن ، گاز و انواع کارمزد و هزینه های جنبی انجام کار)
- ۷- افزایش قیمت ها ناشی از افزایش قیمت مواد و فرآورده های نفتی

تأثیر افزایش قیمت فرآورده های نفتی بر میزان سرمایه گذاری ها ، سطح اشتغال و درآمد ملی ، قیمت سهام ، فرار بیشتر سرمایه ها از کشور ، علاوه بر بروز تورم شدید بابتی آمد های نامطلوب اجتماعی و سیاسی آن ، جداگانه قابل بررسی است .

تجربه دنیای غرب - چهار

برابر شدن قیمت نفت و

فرآورده ها:

همانطور که ذکر شد او یک در سال ۱۹۷۳ (فردای روز آغاز جنگ های شش روزه عراق و اسرائیل) امر تعیین قیمت نفت را برای اولین بار بدست گرفت و موفق گردید در مدت کوتاهی قیمت یک بشکه نفت را از حدود

(۱) دکتر علی رشیدی ، اثر ترکیبی شدت دار بر قیمت تمام شد و کالاهای صنعتی و سرمایه گذاری صنعتی ، محله صنعت و مطبوعات ، انجمن مدیران صنایع ، سال ۱۳۷۲

متوسط افزایش قیمت های عمده فروشی در پنج سال اخیر سالانه ۲۵ درصد و متوسط افزایش قیمت های خرده فروشی سالانه ۱۸ درصد قابل محاسبه است .

علاوه بر اینها در سال جاری افزایش نرخ ارز در بازار سیاه همبستگی بیش از ۵۰ درصد در اثر عدم تعادل بازار و محدود کردن حواله مپول از طریق سیستم بانکی و عدم تامین نیازهای ارزی ضروری مردم (مسافری ، بیماران ، دانشجویان غیر بورسیه و غیره) خود هزینه تامین ارز واحدهای تولیدی را تا حدود ۷۰ درصد بالاتر برده است . در حال حاضر هر دلار برای وارد کنند محدود ۳۰۰ ریال تمام میشود و در نتیجه فشارهای تورمی ناشی از افزایش هزینه تولید روز بروز شدید میگردد . بانوجه به مراتب بالا در حال حاضر در اقتصاد ایران عوامل مؤثر در افزایش قیمت ها را میتوان شرح زیر بر شمرد :

- ۱- بالا رفتن قیمت تمام شد ناشی از پایین بودن کارآئی که خود ناشی کهنه بودن ماشین آلات ، بدی مدیریت ، نبودن امکانات فنی و فیزیکی هماهنگی تولید با تقاضا کهنه و قفده تولید ، معطل ماندن ماشین آلات ، عاطل ماندن نیروی کار ، اتلاف مواد و بسال بودن ضایعات می انجامد .
- ۲- بالا رفتن قیمت تمام شد ناشی از تحمیل

کشورهای واردکننده نفت و تمرکز موقتی آن در حسابهای کشورهای عضو یک در سالهای ۱۳۷۶-۱۳۷۳ منجر گردید. این خروج سرمایه که بصورت سقوط سرمایه گذاری در فعالیت های تولید و کاهش تولیدات منعکس گردید در واقع عامل مهمی در کنترل تقاضا و در نتیجه در کنترل رشد قیمت ها بود.

ضرورت تدوین استراتژی ملی انرژی

سیاست نفتی دولت با توجه به نیازهای انرژی کشور، در سالهای پس از خاتمه جنگ تحمیلی، ضمن بالا بردن میزان اکتشاف منابع نفت و گاز اصولاً "بر پایه افزایش تولید و صادرات نفت قرار داشته است. هدفهای فرعی دیگر مانند استحصال مایعات و میعانات گازی، تولید گاز غنی، تولید گاز سبک، صیانت از ذخایر نفت خام، کاهش گازهای سوزاننده شده، بالا بردن عملکرد پالایشگاهها، انتقال و ذخیره سازی فرآوردهها، در چهارچوب برنامه های مصوب و بودجه های تعیین شده همیشه وجود داشته و کم و بیش تعقیب شده است.

در برنامه دوم (۱۳۷۸-۱۳۷۴) نیز افزایش تولید و صادرات نفت و کسب درآمدهای ارزی بیشتر، حدود ۸ میلیارد دلار یا تقریباً "۸۰ درصد درآمدهای ارزی کل صادرات کشور (۹۸ میلیارد دلار)، از اهداف کمی برنامه است.

طبق روند تاریخی، بدون درآمدهای ارزی بخش نفت نمیتوان فعالیت در بخش نفت بلکه فعالیت در کلیه بخش های دیگر اقتصاد متوقف یا دچار رکود شدید خواهد شد. کما اینکه در یکسال و نیم اخیر کاهش قیمت نفت با توجه به فراوانی عرضه، علیرغم کوشش در افزایش صادرات، سبب کاهش درآمدهای ارزی کشور در مقابل تقاضای شدید ارز برای واردات و پرداخت تعهدات ارزی موفقه کشور، باعث افزایش بیش از ۵۰ درصد نرخ ارز و رکود صنایع شده است. غیر از مسئله نامطمئن بودن درآمدهای ارزی ایران از صادرات نفت (در اثر رقابت تولید کنندگان در بازار نوسان شدید قیمت ها) کشور در درازمدت با دو مسئله حاد دیگر

روبرو است.

۱- ارزیابی بیشتر استخراج نفت، در اثر کاهش ذخایر و افت فشار کمنیاز به سرمایه گذاری در این بخش را روز بروز حادتر میکند. نتیجه این امر کاهش تدریجی خالص ارزی آوری بخش نفت است.

۲- سرعت رشد مصرف داخلی نفت و فرآورده های آن که طبق پیش بینی های بعمل آمده در سال ۲۰۱۰ سهم صادرات از کل تولید به کمتر از ۱۹ درصد میرسد و در این حالت ارزی آوری بخش نفت منفی خواهد بود. مجموع این عوامل فکر صرفه جوئی در مصرف انرژی در داخل کشور و نیز جایگزینی نفت با سایر سوخت ها و آزاد سازی نفت برای صادرات (فرضاً "حدود ۲۰۰ تا ۳۰۰ هزار بشکه در روز) را تقویت کرده است.

سیاست افزایش قیمت فرآورده های نفتی و نیز برقی و گاز در داخل کشور در لایحه برنامه دوم تقدیمی دولت به مجلس در آذرماه ۱۳۷۲ شرح زیر منعکس شده است:

۱- متوسط قیمت فروش هر لیتر از چهار فرآورده - اصلی نفتی طی سالهای ۱۳۷۷-۱۳۷۲ به ترتیب معادل ۲۸/۴ ریال، ۱۸/۸ ریال، ۲۶/۴ ریال، ۸۹/۳ ریال و ۱۲۸/۷ ریال

۲- متوسط قیمت فروش هر متر مکعب گاز طبیعی طی سالهای ۱۳۷۷-۱۳۷۳ به ترتیب معادل ۱۲/۴ ریال، ۱۸/۵ ریال، ۳۳ ریال، ۷۰/۷ ریال، ۷۰/۵ ریال، ۳- متوسط قیمت فروش هر کیلووات ساعت برقی طی سالهای ۱۳۷۳ الی ۱۳۷۷ به ترتیب معادل ۳۳/۵ ریال، ۵۰/۱۰ ریال، ۹۰/۶ ریال، ۸۷ ریال و ۱۰۹ ریال

هدف این افزایش قیمت ها از نظر دولت اعمال سیاست های صرفه جوئی انرژی از یک طرف و تامین منابع مورد نیاز سرمایه گذاری در بخش انرژی است. مجلس شورای اسلامی در گزارش شورای اول کمیسیون تلفیق در خصوص لایحه برنامه دوم توسعه همان طور که در اول این نوشته نیز نقل گردید اصل افزایش قیمت فرآورده ها و نیز افزایش تصاعدی تعرفه برق و گاز و آب را پذیرفته است. ضمناً "در تبصره ۱۸ گزارش "... بمنظور هماهنگی در امور انرژی، تولید و مصرف، سیاست گذاری در مصرف انرژی، ایجاد

هماهنگی در سرمایه گذاری بخش های مختلف مرتبط با انرژی، اعمال نظارت بر حفظ و توالی و تسلسل لازم در اجراء پروژه های مختلف تصویب کرده است که شورای عالی انرژی کشور با شرکت رئیس جمهور، سه نفر از نمایندگان مجلس و نفر از وزراء و بلا و رئیس سازمان انرژی اتمی کشور تشکیل گردد.

با توجه به تبصره های مصوب در شورای اول و در کمیسیون تلفیق، برای تحقق هدف صرفه جوئی در مصرف انرژی در چهارچوب اهداف قانون اساسی، انجام اصلاحاتی در متن نهائی با عنایت بنکات زیر پیشنهاد میشود:

۱- ترکیب اعضاء شورای عالی انرژی باید بنحوی تعیین گردد که کارشناسان و متخصصان فنی و اقتصادی انرژی و نیز کارشناسان محیط زیست با قدرت رای کافی در آن عضویت داشته باشند. تعیین استراتژی کشور یک امر کاملاً "فنی و کارشناسی است که باید توسط دولت با همکاری دانشگاهها، صاحبان صنایع، اتاق های بازرگانی و غیره تهیه و تصویب مجلس برسد.

۲- اولین وظیفه شورای عالی انرژی باید تدوین استراتژی ملی انرژی برای کشور باشد.

۳- استراتژی ملی انرژی اصولاً "با هدف (۱) صرفه جویی دائم در مصرف از طریق بهبود کارآئی در مصرف (۲) جایگزینی مواد نفتی با مواد انرژی زای دیگر، مانند گاز، برق، انرژی اتمی، انرژی هیدرولیک، انرژی خورشیدی (۳) کاستن هزینه و اتلاف انرژی، تدوین میگردد.

۴- صرفه جوئی در مصرف از امتداد بین برنامه های اجرائی زمان بندی شده برای کلیه بخش های اقتصادی و انواع مصرف مواد انرژی را با هدف افزایش کارآئی میتواند شامل اجزاء زیر باشد:

- برنامه صرفه جوئی در مصرف انرژی در واحدهای مسکونی (منازل و مجتمع ها، مصارف خانگی)
- برنامه صرفه جوئی در مصرف انرژی در واحدهای اداری و تجاری
- برنامه صرفه جوئی در مصرف انرژی در بخش صنعت
- برنامه صرفه جوئی در مصرف انرژی در بخش کشاورزی
- برنامه صرفه جوئی در مصرف انرژی در بخش حمل و نقل (تجاری)
- برنامه صرفه جوئی در مصرف انرژی در اتومبیل و

اقتصاد و درآمدهای واقعی مردم تنها از راه بالا بردن کارآئی در مصرف انرژی امکان پذیر بوده است. اثر افزایش قیمت فرآورده‌ها بر عاقلانه مصرف کردن انرژی در بهترین شرایط به امکانات فنی و تکنولوژیکی جامعه وابسته است که آن خود در گرو مولد بودن علمی و فنی دانشگاهها و مؤسسات تحقیقاتی کشور است.

۱۲- سیاست صرفه‌جویی در مصرف باید بر مبنای تاکید کاهش مصرف مواد انرژی‌زاد بخش عمومی، واحدهای عمومی، معابر عمومی، صنایع سنگین، وسائل حمل و نقل عمومی طراحی شود.

۱۳- سیاست قیمت‌گذاری انواع انرژی باید طوری باشد که تولید و تخصیص بهینه انواع انرژی با توجه به بازده و هزینه‌های واقعی انواع محصول در دراز مدت امکان پذیر گردد. در کوتاه مدت سیاست تشویقی مصرف انرژی مطلوب می‌تواند اجراء گردد.

مثلاً "در انگلستان الکتريسيته طوري قيمت‌گذاری شده است که هزینه گرم کردن واحد مسکونی با الکتريسيته، پنج برابر هزینه استفاده از گاز و تیل است".

۱۴- افزایش قیمت فرآورده‌ها و تعرفه‌های برق و گاز با توجه به وجود فشارهای تورمی در اقتصاد ایران باید تدریجی و همان‌طور که بالا بحیثیه برنامه دوم - تقدیمی به مجلس پیش بینی شده بود، طی دوره برنامه‌مورد اجراء گذاشته شود.

۱۵- پرداخت سوپسید انرژی باید تنها به کم درآمدترین اقشار مصرف کنند ه و منحصر به هدف صرفه‌جویی در مصرف تضاد نداشته باشد.

دادن نوعی تمییز انرژی به مبلغ ثابت ماهانه ENERGY STAMP به خانواده‌های کم درآمد

که برای پرداخت تمام و یا قسمتی از هزینه برق و گاز و بنزین آنها مورد استفاده قرار گیرد، پیشنهاد میشود. از پرداخت وجه نقد به عنوان باید خدوداری گردد.

با توجه به روند رشد جمعیت، شهرنشینی، افزایش تقاضای وسائل حمل و نقل خصوصی، ماشینی شدن و افزایش تدریجی درآمدها و سطح زندگی بنظر می‌رسد کاهش مصرف انرژی سرانه خانواده امکان پذیر نباشد. آنچه که استراتژی ملی انرژی میتواند بدنیال آن باشد کاستن سرعت رشد مصرف سرانه در درازمدت، مخصوصاً "از راه صرفه‌جویی واقعی مصرف انرژی در کارخانجات صنایع سنگین، مصارف عمومی و واحدهای متعلق به بخش عمومی و نیز در بخش حمل و نقل عمومی از راه جان‌شنینی است.

در دنیا متعادل کردن سرعت رشد مصرف انرژی، با سرعت رشد

وسائل حمل و نقل شخصی - برنامه مصرف‌جویی در مصرف انرژی در معابر عمومی، خیابانها، پارکها، جاده‌ها - برنامه مصرف‌جویی در مصرف انرژی در ساختمانهای دولتی

۵- تدوین و تصویب استراتژی توسعه صنعتی کشور بر مبنای استراتژی ملی انرژی با هدف حفظ و بهره برداری از نفت در صنایع پتروشیمی و تولید فرآورده‌ها بریال خواهد بود.

۶- ایجاد صندوق ملی انرژی از محل درآمدهای حاصل از قیمت‌گذاری جدید فرآورده‌های نفتی و برق و گاز، بمنظور واگذاری کمک‌های مالی برای تحقیق اهداف استراتژی ملی انرژی (درآمد این صندوق که تدریجاً "تا ۲۰۰۰ میلیارد طبق پیش بینی، افزایش می‌یابد) در سال اولین تاسیس حتی با دو برابر کردن قیمت فرآورده‌ها حدود ۳۰۰ میلیارد ریال خواهد بود.

۷- تجهیز دانشگاهها، مؤسسات تحقیقاتی، کارگاهها و کارخانجات برای انجام تحقیقات و آزمایش‌های لازم جهت ارائه طرح‌های صرفه‌جویی انرژی با واگذاری کمک‌های مالی و حمایت‌های قانونی ضروری

۸- تأمین مالی پروژه‌های تبدیلی نوع سوخت در کارخانجات، وسائل حمل و نقل عمومی و خصوصی و منازل در جهت اهداف صرفه‌جویی انرژی.

۹- وضع مقررات مالیاتی تازه بمنظور تشویق تغییر نوع سوخت با هدف صرفه‌جویی در مصرف انرژی در کلیه بخشها، گازسوز کردن وسائل حمل و نقل و کارخانجات و منازل با توجه به سوزاندن روزانه میلیاردها متر مکعب گاز اولویت خاصی برخوردار است. (سهم گاز در کل انرژی مصرفی در سال ۱۳۷۲ برابر ۲۲ درصد گزارش شده است که در مقایسه با سال ۱۳۶۸ سالانه بطور متوسط فقط ۳ درصد رشد داشته است.

۱۰- برقراری جوایز برای مخترعین و مکتشفین در امر صرفه‌جویی در مصرف انرژی

۱۱- تأمین نیازهای سرمایه‌ای پروژه‌های گازرسانی و سایر پروژه‌های تبدیلی نوع انرژی و رساندن انرژی به مصرف کنندگان تازه.

پدیرش آگهی برای:

۸۳۸۳۳۳
۸۳۸۳۳۲
۸۳۸۳۳۱

۹ فصلنامه

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران

IRAN COMMERCE

ناتاق پارک